

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
IQTISODIY TARAQQIYOT
VA KAMBAG'ALLIKNI
QISQARTIRISH VAZIRLIGI

БОМ-2022

BIZNES VA TADBIRKORLIK
OLIV MAKTABI

Маркетинг ва рақамли иқтисодиёт кафедраси мудир
и.ф.д., профессор А.Т.Кенжабаев (atkenjabaev@mail.ru);
(amankenja059@gmail.com); Тел: +998977595931.

«Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби»

*1-Мавзу: Бизнеснинг рақамли
трансформациялашуви фанига
кириш*

Кенжабаев А.Т

и.ф.д.,
профессор

Рақамли иқтисодиёт ўзи нима ?

- Гартнер томонидан таъкидланганидек, рақамлаштириш бизнес моделини ўзгартириш ва янги даромад ва қиймат ишлаб чиқариш имкониятларини тақдим этиш учун рақамли технологиялардан фойдаланишни англатади.
- Айтишимиз мумкинки, у рақамли технологиялар ёрдамида амалга оширилган ҳар бир фаолият ва жараённи ўз ичига олади. Бизнесни рақамлаштириш кўплаб компанияларни муваффақиятга олиб келди.

Рақамли иқтисодиёт: тараққиёт сари қисқа йўл

Башарият иқтисодиёт тармоқлари ўзгариши, бу жараённинг рақамлашуви, мобиллашуви, соҳага сунъий интеллектнинг жорий этилиши билан боғлиқ муҳим даврни бошдан кечирмоқда. 2022 йилга келиб дунё ЯИМнинг қарийб чорак қисми рақамли секторга тўғри келиши прогноз қилинаётган бир шароитда янги иқтисодиётни ривожлантириш зарурати янада ойдинлашади.

Бизнесни рақамлаштириш

Бизнесни рақамлаштириш унинг операциялари самарадорлигини оширишга ёрдам беради ва автоматлаштиришга имкон беради. Инсон ресурсларига бўлган эҳтиёжнинг камайиши туфайли инсон хатолари камроқ ва операциялар харажатлар камаяди.

Анъанавий ва аналог

Рақамли технологиялар анъанавий аналогдан рақамлига ўтиб, бутун бизнес ландшафтини қайта конфигурация қилди. Маълумотлар энди ҳеч қандай сақлаш қурилмаларида эмас, балки булутли ҳисоблашда сақланади, шунинг учун маълумотлар силослари яни (сақланадиган жойлар) йўқлиги таъминланади.

Рақамли технологиялар анъанавий аналогдан рақамлига

Рақамлаштирилган муҳитда мижозларнинг хатти-ҳаракати

Халқаро банкларда ўтказилган тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, потенциал истеъмолчиларнинг 81 фоизи дўконга боришдан олдин тадқиқот ўтказиш учун Интернетга киришади. Бундан ташқари, онлайн харид қилиш тенденцияси ўсиб бормоқда, бу биз ҳаммамизга маълум.

Рақамли технологияни тўлиқ ўзлаштирган ҳолда, мижозлар энди исталган вақтда исталган маълумотни топиш учун веб ва мобил иловалардан фойдаланмоқда.

Рақамлаштирилган муҳитда мижозларнинг хатти-ҳаракати

Рақамли технологияни тўлиқ ўзлаштирган ҳолда, мижозлар энди исталган вақтда исталган маълумотни топиш учун веб ва мобил иловалардан фойдаланмоқда.

Ва энди, мижозлар нафақат сизнинг товар ва хизматларингизни тўғридан-тўғри рақобатчиларингиз билан солиштиришади, балки уларни янада яхши маҳсулот ва хизматларни тақдим этиши мумкин бўлган турли саноат таклифлари билан солиштиришади.

Рақамлаштирилган муҳитда мижозларнинг хатти-ҳаракати

Ва энди, мижозлар нафақат сизнинг товар ва хизматларингизни тўғридан-тўғри рақобатчиларингиз билан солиштиришади, балки уларни янада яхши маҳсулот ва хизматларни тақдим этиши мумкин бўлган турли саноат таклифлари билан солиштиришади.

Шу пайтгача мижозлар глобал миқёсдаги бошқа компаниялар билан тажрибасини ҳисобга олган ҳолда, доимий равишда компанияларга босим ўтказмоқдалар,

**Компаниялар ўз миждозлари туфайли янги
чўққиларни забт этишмоқда!**

Рақамлаштиришнинг билим манбаларига таъсири

Рақамлаштириш бизни кўп сонли тажриба ва билим манбалари билан баракалади. Ҳар бир компания анъанавий чегаралардан ташқарида жойлашган билимлардан хабардор бўлиши керак.

Компаниялар кўшма гуруҳларни қандай қилиб бирлаштиришни ўрганишлари керак, шунда у ҳам ривожланишга, ҳам ортиқча иқтисодий қийматни яратишга ҳисса қўшади.

Ташқи ҳамжамият билан қандай муносабатлар ўрнатишни билиш, шунингдек, жараёнлар элементларига эгалик қилиш ва бошқаришда қийматни қандай ва қачон қўлга киритиш кераклигини билиш жуда муҳимдир.

Умуман олганда, рақамлаштириш турли хил одамларни бирлаштиришга имкон беради, ИТ ва ИТ бўлмаган бўлимларни боғлайди ва бизнеснинг қиймат яратиш усулларига таъсир қилади.

Рақамлаштириш транзакция харажатларини камайтиради

Стартаплар рақамли технологияларга тўлиқ таянадиган компанияларнинг ажойиб намунасидир. Уларнинг келажаги ноаниқ ва бизнес моделлари бу ҳақиқатга асос солади.

Муваффақиятга эришиш учун улар яна синовдан ўтишлари керак. Компаниянинг бугунги муваффақияти уларнинг қанчалик тезкорлигига боғлиқ.

"Янги дунёда кичик балиқни катта балиқ эмас, тез балиқ секин балиқни ейди."

Клаус Шваб, Жаҳон иқтисодий форуми асосчиси ва ижрочи раиси

Рақамлаштиришнинг афзалликлари

Энди биз рақамлаштириш нима эканлигини кўриб чиқдик, келинг, бизнесингизни рақамлаштиришнинг афзалликлари ва афзалликлари ҳақида кўпроқ гаплашайлик!

Рақамлаштиришнинг афзалликлари

Биз аллақачон рақамлаштириш бизнес ландшафтига кўплаб янгиликлар олиб келганини таъкидлаган эдик.

Келинг, баъзи ўзига хос янгиликларни ва улар сизнинг бизнесингизга қандай фойда келтиришини кўриб чиқайлик. Шунингдек, сиз бугундан бошлаб ушбу имтиёزلардан қандай фойдаланишни кўрасиз:

Барча операциялар самарадорлигини ошириш

Камроқ инсоний хатолар

Булут технологияда хавфсизроқ маълумотларни сақлаш

Операцион харажатларни қисқартириш

Маълумотларни таҳлил қилиш имконини беради

Биз буларнинг барчаси сизнинг бизнесингизга қандай таъсир қилишини аллақачон ишлаб чиқдик, аммо аниқлик киритиш учун ҳар доим бир неча сўз айтишимиз мумкин.

Рақамлаштиришнинг афзалликлари

Рақамли технологияларнинг жорий этилиши туфайли иш жараёнлари соддалаштирилмоқда ва инсон хатолари камаймоқда. Ушбу соддалаштирилган иш оқимлари туфайли барча операциялар самаралироқ бажарилади, бу эса корхоналарга операцион харажатларни камайтириш имконини беради.

Айтганимиздек, компаниялар ўз маълумотларини булутли маълумотлар базаларида сақлашга мойилдирлар ва энди бу стандарт. Бугунги кунда булутли технологияда сақлашдан фойдаланмаётган кўплаб компанияларни тасаввур қилиш деярли мумкин эмас.

Рақамли мавжудликни ошириш

Рақамли технологияларсиз биз ҳозирда мавжуд бўлган маълумотларни таҳлил қилиш даражасига ҳам яқинлашолмасдик. Бу деярли тасаввур қилиб бўлмайди.

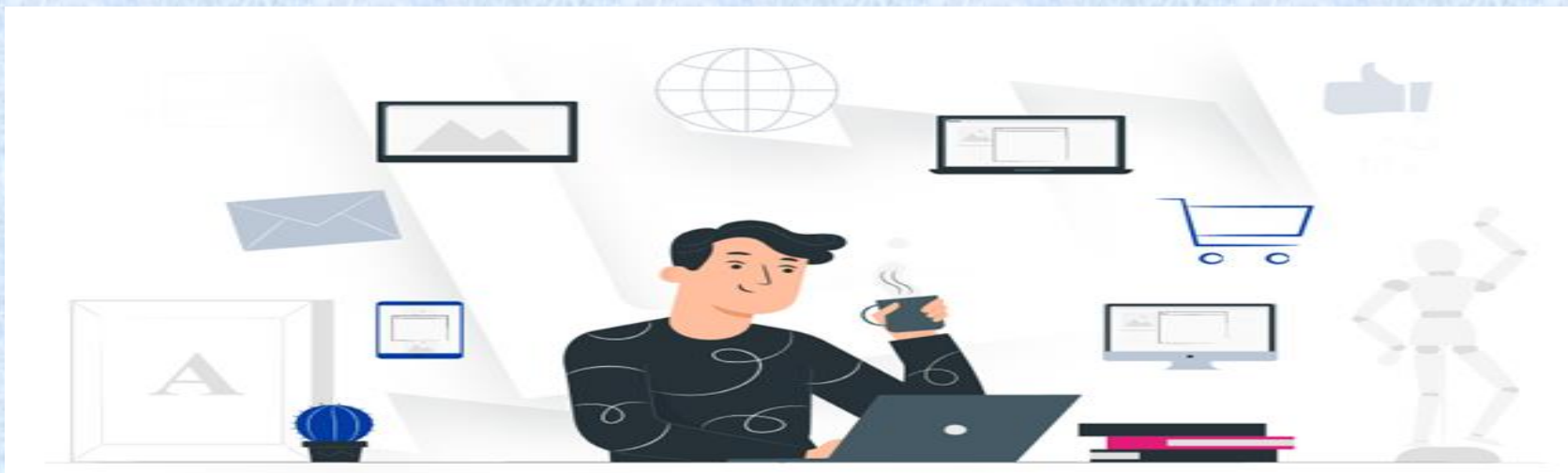
Айтиш мумкинки, бу фойда энг кўзга кўринган. Агар компания ижтимоий тармоқлар, онлайн-дўконлар ва бизнес маълумотномалари орқали мавжуд бўлса, унинг кўриниши аниқ кўпаяди.

Кўпгина компаниялар фақат рақамли мавжудликка эга, яъни деярли ҳеч қандай офлайн мавжуд эмас.

Янги алоқа каналларининг пайдо бўлиши

Рақамли технологияларни жорий этиш нафақат компаниянинг рақамли мавжудлигини оширади, балки янги алоқа каналларини яратишга ҳам туртки бўлди. Электрон почта хабарлари, мобил иловалар ва ижтимоий тармоқлар ушбу янги ташкил этилган (аниқ, унчалик янги эмас) алоқа каналларига мисолдир.

Янги алоқа каналларининг пайдо бўлиши

Бу сизнинг савдо даромадингизни ва мижозларнинг содиқлигини ошириш имкониятини оширади, лекин бошқа томондан - баъзи янги масъулиятлар бор!

Сиз бизнес эгаси сифатида ушбу алоқа каналларининг барчасига ғамхўрлик қилишингиз ва жамоангиз билан биргаликда ушбу каналлардан фойдаланиш стратегиясини ишлаб чиқишингиз керак.

Эсингизда бўлсин, бу миқдор хақида эмас, балки сифат хақида.

Сиз 10 та ёмон ишлаб чиқилган ва автоматлаштирилган савдо каналларига эга бўлишингиз мумкин ва сиз кутган даромад миқдорини хали ҳам кўрмайсиз. Айтайлик, сизда 2-3 та мутахассис томонидан ишлаб чиқилган ва то'лиқ автоматлаштирилган савдо каналлари мавжуд бўлиб, улар сиз тасаввур қилганингиздан ҳам кўпроқ даромад келтиради.

Айтганимиздек, кўпроқ алоқа ва савдо каналлари - кўпроқ масъулият.

Рақамлаштириш инновацияларни рағбатлантиради

- Бизнесда рақамлаштириш инновацияларга катта таъсир кўрсатади. Технологиялар тобора такомиллашиб борар экан, улар сизни шунчаки ҳаракат қилишга ва инновация қилишга мажбур қилади.
- Ва бир марта бошлаганингиздан сўнг, уни тўхтатиш қийин. Доимий инновациялар сизга янги тенденциялар ва имкониятлардан кўпроқ хабардор бўлиш имконини беради.
- Биз рақамлаштириш нима эканлигини аниқлаб бердик - энди рақамлаштириш нима эмаслигини кўриб чиқамиз!

Рақамлаштириш ва рақамлаштириш ва рақамли трансформация

- Рақамлаштириш, рақамлаштириш ва рақамли трансформацияни бир хил деб ҳисобласангиз, тезда ўзингизни қийин аҳволда топасиз.
- Гарчи бу атамалар бир-бирига боғланган бўлса ҳам, улар, албатта, фарқ қилади.
- Келинг, улар қандай фарқ қилишини кўриб чиқайлик.

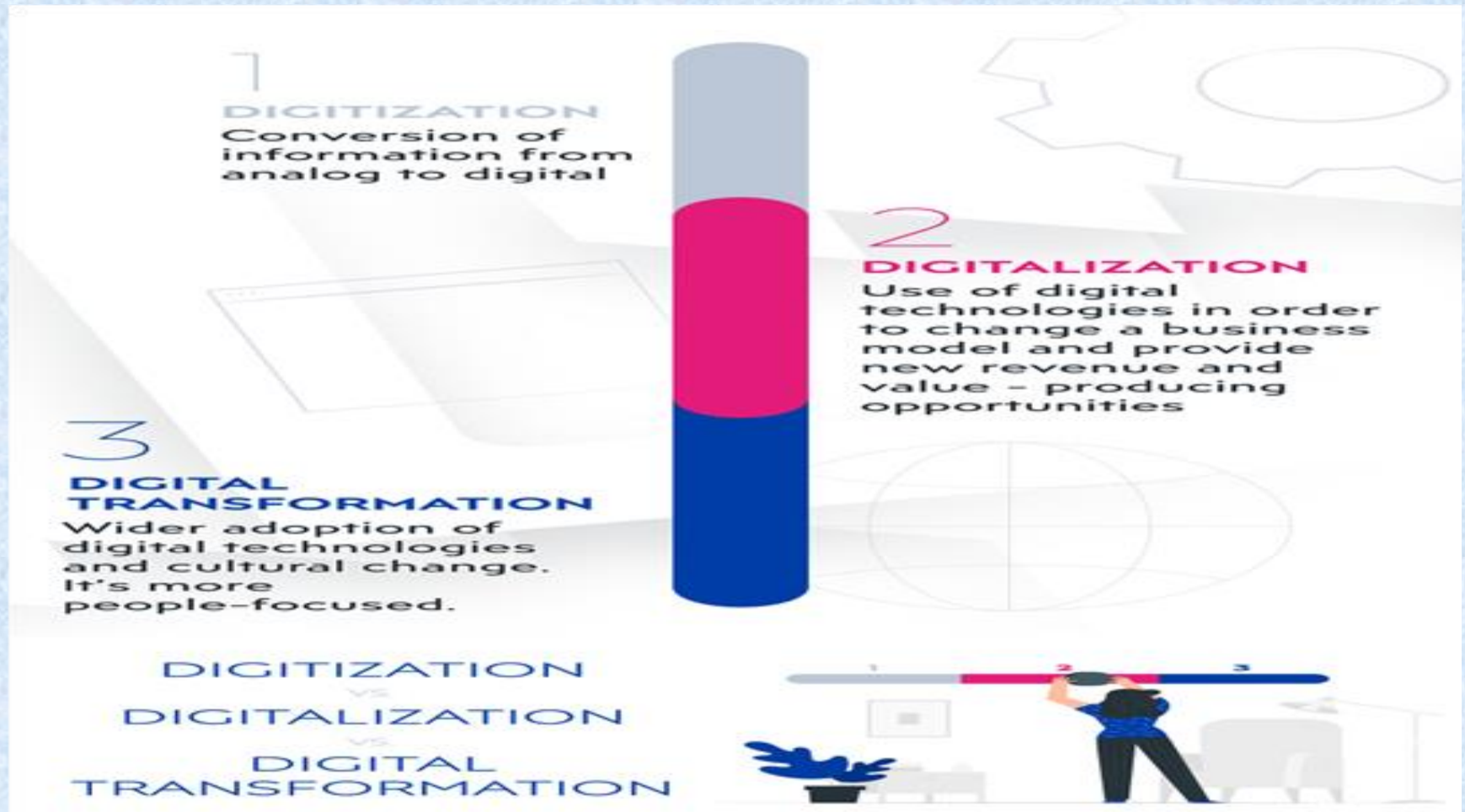
Рақамлаштириш ва рақамлаштириш

- Оддий қилиб айтганда, рақамлаштиришни рақамлаштиришсиз амалга ошириш мумкин эмас.
- Рақамлаштириш маълумотни аналог форматдан рақамли форматга ўтказишни англатади. Бошқа томондан, рақамлаштириш янги қиймат ишлаб чиқарувчи имкониятлар яратиш ва мижозлар ва компанияларнинг бир-бири билан ўзаро муносабатини ўзгартириш учун рақамли технологиялар ва рақамли маълумотлардан фойдаланишни англатади.

Рақамлаштириш ва рақамли трансформация

- Рақамлаштириш кўпинча рақамли трансформация учун соябон атамаси сифатида ишлатилиши мумкин бўлса ҳам, бу атамаларнинг иккаласи ҳам бир-биридан жуда фарқ қилади.
- Рақамли трансформация рақамли технологиялар ва маданий ўзгаришлардан анча кенгроқ фойдаланишни англатади. Бу рақамли технологиялар ҳақида эмас, балки одамлар ҳақида. Бу ташкилотда раҳбарият томонидан қўллаб-қувватланадиган асосий ўзгаришларни талаб қилади.
- Бу корпоратив маданиятни ўзгартириш учун ходимларни рақамли технологиялар билан кучайтиришга урғу беради.
- Рақамлаштириш ва рақамли трансформация ўртасидаги катта фарқни билиб олдик.
- Рақамлаштириш кўпроқ ишни автоматлаштириш ва қоғозни минималлаштириш каби жараёнларни ички оптималлаштиришга қаратилган бўлса, рақамли трансформация бундан чуқурроқдир.

Нима учун бу 3 атамани фарқлаш муҳим?

Нима учун бу 3 атамани фарқлаш муҳим?

Агар сиз ушбу шартларни нотўғри тушунсангиз, рақобатдош устунликка эга бўлиш ва тўлиқ рақамли тезкор бизнесга айланиш учун кўплаб имкониятлардан маҳрум бўлишингиз мумкин.

Кўпгина раҳбарлар ўзларининг маълумотларини рақамлаштириш ва жараёнларини рақамлаштириш орқали ўз бизнесларини рақамли ўзгартиришлари мумкин деб ўйлаб, нотўғри тушунчага эга бўлишади.

Ушбу 3 та атама бир-биридан жуда фарқ қилади ва агар сиз бизнеснинг жиддий ўсиши ҳақида ўйлаётган бўлсангиз, буни билишингиз керак.

Биз буни қисқача мисолда кўрсатамиз

Биринчидан, дейлик, сиз ёш тадбиркорлар учун 2 ойлик электрон тижорат таълимини ташкил қиляпсиз. Уларнинг барчаси сизнинг офисингизга келишади ва таълим олиш учун ариза топширишни тасдиқловчи варақда қатнашганликларини имзолашлари талаб қилинади. Шундан сўнг сиз ушбу варақларни йиғасиз ва уларни ПДФ ёки электрон жадвал ҳужжатлари сифатида юклайсиз.

Ушбу мисол рақамлаштиришга тегишли, чунки бизда рақамли форматга айлантирилган аналог маълумотлар форматлари мавжуд.

Биз буни қисқача мисолда кўрсатамиз

Айтайлик, сиз ўқувчиларингиз учун ўз ишларини юклашлари, давоматларини белгилашлари ва таълим мазмунини истеъмол қилишлари мумкин бўлган иловани тайёрладингиз. Барча талабалар электрон тижорат бўйича таълим олиш учун иловани юклаб олишлари керак.

Шундай қилиб, сиз ўқувчиларингиз билан осонгина мулоқот қилишингиз ва уларнинг ютуқларини баҳолашингиз мумкин. Улар юклаган барча файллар сизга ўқитувчи сифатида ёки уларнинг барчаси ўртасида баҳам кўрилади. Иловага кириш учун улар ўзларининг электрон почта манзилларидан фойдаланишлари мумкин.

Бу мисол рақамли трансформацияга тааллуқлидир, чунки у фақат битта ҳаракатга эмас, балки бутун жараёнга таъсир қилади - масалан, қоғоз варақларини ПДФ-га айлантириш.

Биз буни қисқача мисолда кўрсатамиз

Ва ниҳоят, айтайлик, сизнинг талабаларингиздан бири бироз вақт ўтгач кетишга қарор қилди. Дастурни тарқ этиш учун улар сизнинг ХР гуруҳингизга автоматик равишда юбориладиган иловада шаклни тўлдиришлари керак. Сизнинг ХР гуруҳингиз шаклни қайта ишлайди ва булутда сақлайди. Уларнинг таътил ҳақидаги сўрови маъқулланганда талаба ҳам, ўқитувчи ҳам илова орқали хабардор қилинади.

Бу мисол рақамлаштиришга ишора қилади. Рақамли технологиялар кенг қўлланилади ва қоғозбозлик камроқ. Самарадорлик яхшиланади, лекин бизнес модели ўзгаришсиз қолмоқда.

Банк иши рақамли технологиялари

- Шундай қилиб, келинг, баъзи тармоқлар ўз жараёнлари самарадорлигини ошириш учун рақамли технологиялардан қандай фойдаланганликларини тезда кўриб чиқайлик. Ушбу соҳа учун аниқ мисол келтиришнинг ҳожати йўқ. Бунинг учун телефонингизни кўриб чиқиш кифоя.
- Сизда банк иловаси бор, тўғрими? У офлайн режимда бўлгани каби ишлайдими? Мутлақо.
- Онлайн банкинг дунёси рақамлаштиришнинг энг ёрқин намунасига айланди. Энди омонат ҳисобингизга пул киритиш учун уйингиздаги қулайликдан чиқиб, тугамайдиган навбатда туришингиз шарт эмас. Ёки кредит картани тўлаш учун.
- Мобил банк иловалари ишончли, хавфсиз ва тезкор бўлди. Улар сизнинг пулингизни банкда қилишдан кўра, уни бошқаришни осонлаштиради.
- Тасаввурингизни кучайтириш учун жисмоний филиали бўлмаган банкни тасаввур қилинг. Тўғрироғи, кўпчилик бор. Улар эса бу борада етакчилик қилмоқда ва онлайн-банкнингнинг тўлиқ автоматлаштирилган тизимини яратмоқда. Ўн йил олдин, кўпчилик бу солир бўлишини тасаввур ҳам қила олмасди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли фармони. // «Халқ сўзи» 2017 йил 8 феврал.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги «Рақамли Ўзбекистон –2030» стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6079-сонли фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Хабар.uz 22 декабрь 2017 й.
4. Ch.Rappitsch, OIKOS Associate Report, Digital Economy and Sustainability, 2017
5. Chris D’Souza & David Williams, The Digital Economy Bank of Canada Review Canadian Economic Analysis Department, Spring 2017
6. Henry, L.Margherio, The Emerging Digital Economy, U.S. Department of Commerce, 1997

Эътиборингиз учун раҳмат!